

TAIP TIKRAI KADA NORS PASIVYSIME IR PRALENKSIME ESTUS¹

Kuo čia dėti estai? Jie yra mūsų varžovai „kelyje į Europą“, kuris prasidėjo daugiau nei prieš dešimt metų ir kažkada pasibaigs saugiame Europos Sąjungos ir NATO guolyje. Visai neseniai visi, kas norėjo, galėjo įsitikinti, kad tie estai nelabai kuo skiriasi nuo žemaičių ir lietuvių – ir pilstuką jie geria autocisternomis, ir prezidentą ekskomunistą išsirinko. Tačiau Europos, Pasaulio banko etc. etc. akyse jie už mus pažangesni, ir tiek. Kodėl taip yra? Ogi Lietuva panaši į kuklią kaimo drovuolę, tik svajojančią apie prinčą, kuris kartą pats sustos pakelėje, įsisodins į blizgantį „Mersedesą“ ir nusiveš į šviesų, visai kitokį gyvenimą, o Estija – į prakutusią miestietę, energingai besiskelbiančią laikraščių rubrikose „Nori susipažinti“ ir nepašykštėjusią kronų nuosavai interneto svetainei.

Negausios Lietuvos filosofų bendruomenės nariams galima pranešti džiugią naujieną: pagaliau kažką panašaus į tokią svetainę turime. Nuo šiol nebereikės mykti, raudonuoti ar improvizuoti, kolegai iš užsienio paklausus, kada Lietuvoje atsirado filosofija, kas tie Lietuvos filosofai yra (buvo) ir ką gero jie nuveikė. Bus galima tokiam smalsiam svečiui pasiūlyti pavartyti panoraminę Lietuvos filosofijos ap-

žvalgą, pasaulį išvydusią JAV filosofo Vertybių ir filosofijos tyrimų tarybos (*The Council for Research in Values and Philosophy*) sekretoriaus išdininko George'o F. McLeano katalikiško gerumo ir Vilniaus pedagoginio universiteto docentės Jūratės Baranovos pasiaukojamo darbo dėka. Turi būti paminėtos ir kitų šioje apžvalgoje paskelbtų darbų autorių pavardės: jų daugiau ar mažiau geranoriškas bendradrabiavimas buvo šio įvykio *conditio sine qua non*. Tai Loreta Anilionytė, Vaclovas Bagdonavičius, Žilvinas Beliauskas, Vytautas Berenis, Gintaras Beresnevičius, Alfredas Bumblauskas, Leonidas Donskis, Edvardas Gudavičius, Andrius Konickis, Albinas Lozuraitis, Romanas Plečkaitis, Adolfas Poška, Almanas Samalavičius, Arūnas Sverdiolas, Marius Povilas Šaulauskas, Arvydas Šliogeris, Regimantas Tamošaitis, Rūta Tūmėnaitė.

Sunku perdėti šio įvykio reikšmę. Ne vien todėl, kad estai (skirtingai nuo lietuvių, čekų, slovakų, ugandiečių, filipiniečių ir kitų) tokio leidinio neturi². Tiesiog nuo šiol Lietuvos filosofija nustos būti balta dėmė pasauliui. Nereikia turėti iliuzijų: niekas daugiau, išskyrus pačius lietuvius ir nedaugelį kalbotyrininkų, kurių Lietuvos filosofų darbai tikrai nedomina, lietuviškai neskaito. Tai reiškia, kad niekas pasaulyje apie filosofiją Lietuvoje nežino

¹ Baranova, Jūratė (Ed.) *Lithuanian Philosophy: Persons and Ideas. Lithuanian Philosophical Studies, II*. Washington: The Council for Research in Values and Philosophy, 2000 (Cultural Heritage and Contemporary Change. Series IVA, Eastern and Central Europe, Vol. 17. General Editor George F. McLean). XII+314 p.

² Žr. Vertybių ir filosofijos tyrimų tarybos leidžiamos serijos *Cultural Heritage and Contemporary Change* leidinių sąrašą p. 306–314.

ir negali žinoti. Išskyrus, žinoma, dar Viešpatį Dievą. Bet jeigu kartais teisinga Georgo Hegelio filosofinė teologija, tai apie ją ligi šiol nieko nežinojo ir Viešpats. Jis skaito tik angliškai.

Šiaip aptariamas leidinys yra jau antrasis Lietuvai skirtas leidinys toje pačioje serijoje. Pradžią dar 1994 m. padarė Aleksandro Dobrynino ir Broniaus Kuzmicko parengtas tomas „Kultūrinis paveldas ir socialinė kaita“ (*Cultural Heritage and Social Change*). Tačiau jį daugiausia sudarė lietuvių mąstytojų tekstai, skirti filosofinei totalitarinės praeities ir naujai atsivėrusios laisvės refleksijai. Jis galėjo būti naudingas Vakarų autoriui, beieškančiam medžiagos savo disertacijai apie „pereinamąjį“ laikotarpį Rytų ir Vidurio Europos kraštuose. Filosofijos raidos Lietuvoje sinoptinio vaizdo jis nepateikė. Tai pavyko padaryti tik pristatomos knygos parengėjai.

Leidinio struktūra gerai apgalvota. Kaip ir dera tokio tipo leidiniams, jis pradedamas turiniu sudarytojos įvadu, kuris pateikia informatyvią dabartinio Lietuvos filosofinio landšafto apžvalgą ir gerai parengia skaitytoją įdėmesnei pažinčiai su jo detalėmis ir geologija. Smalsus užsienietis, žinantis apie Lietuvą tik tiek, kad ji yra Arvydo Sabonio tėvynė ir „Kauno garažo“ šalis (kiek galiu spręsti iš asmeninės patirties, toks ir yra apsišvietusio vakariečio standartinis žinių apie Lietuvą багаžas), iškiliomis A. Bumblausko ir E. Gudavičiaus pavardėmis pasirašytuose enciklopediniuose straipsneliuose galės rasti informacijos apie pagrindinius Lietuvos geografijos ir istorijos faktus, skaitydamas G. Beresnevičiaus straipsnį, – pasimėgauti lietuviškos mitologijos archajine egzotika, o iš V. Berenio sužinoti apie tikrųjų (ne tų brutalių apsišaukėlių iš Rytų) lietuvių vyresniųjų brolių – lenkų – įtaką lietuvių istorinei savimonei.

Kita medžiaga skyla į tris dalis. Vienai jų (trečiai) priklauso straipsniai, kurių autoriai nagrinėja iškiliausių tarpukarinės Kauno Lietuvos mąstytojų filosofinį palikimą. Iš tų straipsnių ypač išsiskiria R. Plečkaičio parašyta filosofijos tyrimų tuometiniame Lietuvos universitete apžvalga, kuri nupiešia ryškius kontūrus tam vaizdui, kuris toliau detalizuojamas ir papildomas kitų autorių straipsniais. Profesoriaus straipsnis toks nuodugnus ir informatyvus, kad J. Baranova jį net išskyrė į atskirą (antrą) knygos dalį, pavadintą *Academic philosophy through the centuries*. Labai gaila, kad neatsirado galimybių reprezentuoti anglų kalba ir profesoriaus tyrimų, skirtų filosofijai senajame (XVI–XIX a.) Vilniaus universitete. Dėl to nurodytas dalies pavadinimas, viena vertus, neatitinka jos realaus turinio, o kita vertus, panorama praranda retrospektyvią gelmę. Tai tuo labiau apmaudu, kad smalsus užsienietis gali susidaryti klaidingą įspūdį, kad mes, Vilniaus Lietuvos filosofai, net nepretenduojame į aną senovinį paveldą ir manome, kad Lietuvos filosofijos ištakos nesiekia toliau „Aušros“ ir „Varpo“ gadynės.

Dauguma trečios dalies straipsnių skirti Kauno akademikų – Juozo Girniaus ir Antano Maceinos (R. Tumėnaitės straipsnis), Stasio Šalkauskio (nuodugni A. Sverdiolo studija), Vosyliaus Sezemano (empatiškas L. Anilionytės ir A. Lozuraičio etiudas) filosofinių pažiūrų analizei. Neišvengta tam tikrų properšų ir nelygumų. Labiausiai pasigedau platesnio Levo Karsavino pažiūrų pristatymo. S. Šalkauskio pažiūros pristatytos taip plačiai ir nuodugnai (apie jas rašo ne tik R. Plečkaitis ir A. Sverdiolas, bet ir A. Samalavičius), kad kultūrų sintezės apaštalas užgožia kitas Kauno Lietuvos filosofijos žvaigždes. Tik tas smalsus užsienietis, kuris perskaitys jau minėtą R. Plečkaičio straipsnį, galės išvengti šios optinės ap-

gaulės. Užtat sudarytoja kaip reikant pasisten-
gė, kad jam nesusidarytų įspūdis, jog Kauno
Lietuvoje buvo filosofuojama tik filosofijos ka-
tedrose. V. Bagdonavičius pristato Vydūno,
A. Konickis – Oskaro Milašiaus, A. Poška –
Fabijono Kemėšio, A. Samalavičius – Julijo-
no Lindės-Dobilo mistines ir filosofines vizi-
jas, apmąstymus, socialinę ir estetinę-literatū-
rinę kritinę mintį.

Ketvirtoji dalis skirta daugiausiai Vilniaus
Lietuvos (sovietinio ir posovietinio) laikotar-
pio filosofijai. Iš šios dalies straipsnių verta
ypač išskirti A. Šliogerio ir R. Tamošaičio tek-
stus. Kažkada daug kontroversijų sukėlusioje
profesoriaus kalboje „Šviesos-Santaros“ suva-
žiavime nubrėžiama bendra sovietinio laiko-
tarpio reikšmės filosofijos raidai Lietuvoje ver-
tinimo perspektyva. Labai nudžiugino R. Ta-
mošaičio straipsnis, skirtas paties A. Šliogerio
– iškiliausio ir originaliausio Vilniaus Lietu-
vos filosofo – pažiūrų analizei. Ligi šiol lietu-
viškoji šliogeriana apsiribojo recenzijomis (iš
jų ypač verta išskirti Arvydo Juozaičio ir Nag-
lio Kardelio rašinius), parašytomis filosofo vei-
kalų pasirodymo proga. Kur kursiniai, baka-
lauro, magistro darbai, disertacijos, nagrinė-
jančios Arvydo Šliogerio filosofiją? Tokių dar-
bų rašytojai tikrai negalės išsiversti be R. Ta-
mošaičio studijos, kurioje radau net dvi įžval-
gas, kurių kiekviena galėtų būti išplėtota jeigu
ne į disertaciją, tai į magistro darbą. Vienoje
jų (p. 223) R. Tamošaitis siūlo skaityti A. Šlio-
gerį kaip mąstytoją, kurio pažiūros giminin-
gos propaguojančių ekologinį fundamentaliz-
mą ekologinės etikos teoretikų darbams. Dar
originalesnis R. Tamošaičio pasiūlymas susie-
ti žymiausią šių dienų lietuvių filosofą su te-
orine tradicija, vadinama „postkolonijiniu
mąstymu“ (p. 226). Vilniaus Lietuvos filosofij-
os dvasią puikiai išreiškia taip pat M. P. Šau-
lausko straipsnis. Tai ekspresyvus, meistriška

retorika žaižaruojantis, plačiu filosofiniu isto-
riiniu ekskursu pagrįstas kvietimas išmesti į isto-
rijos šiukšlyną kultūros filosofijos tradiciją,
kuri buvo Kauno Lietuvos filosofijos emble-
ma ir pasididžiavimas.

Rinkinį baigia Ž. Beliausko ir L. Donskio
straipsniai, skirti Algirdui Greimui ir Vytau-
tui Kavoliui. Tai tyrinėtojai, kuriems tragiškas
Lietuvos istorijos lūžis, atskyręs Kauno ir Vil-
niaus Lietuvos, lėmė egzilio kančią ir daugiau
ar mažiau sėkmingą akademinę karjerą Vaka-
ruose. Kaip būsimeji Arvydo Šliogerio filoso-
fijos tyrinėtojai negalės išsiversti be R. Tamo-
šaičio straipsnio, taip ir L. Donskio darbas lie-
tuviškai kavolianaui yra ir bus būtinas prolego-
menas. Gerai informuotą skaitytoją tautietį,
kuris jau turi savo nuomonę apie lietuviškos
filosofinės virtuvės slėpinius, tikriausiai ypač
sudomins leidinio globėjo George'o F. McLe-
ano pratarmė, kurioje autorius ne vien apiben-
drina, bet ir vertina.

Užverčiant paskutinį rinkinio puslapį, bent
du dalykai kiek aptemdo skaitytojo džiaugs-
mą. Autorių sąrašė pasigedau daugelio puikių
Lietuvos filosofijos istorijos ir jos dabartinės
situacijos žinovų pavardžių (pakanka paminėti
kad ir Broniaus Genzelio ir Alvydo Jokubai-
čio pavardes). Įsivaizduojamo smalsaus užsie-
niečio skaitymo džiaugsimą kiek aptemdys la-
bai nelygi atskirų tekstų anglų kalbos kokybė.
Galima įtarti, kad kai kuriuos jų vertė vertėjai
ar vertėjos, kurių anglų kalbos žinios labai ski-
riasi nuo filosofijos žinių. Lietuvišką akį žei-
džia gana dažnai pasitaikantys pavardžių iš-
kraipymai. Nuo jų ypač kenčia asmenys, kurių
pavardėse pasitaiko specifiskai lietuviškų rai-
džių. Tai kompiuterių, konvertavusių skirtin-
gomis programomis rašytų tekstų elektronines
versijas, antilietuviška diversija.

Lieka tik tikėtis (ir prašyti) leidinio rengė-
jos, kad šie nesklandumai neatmuš iš jos noro

pratęsti gražiai pradėtą darbą – parengti leidinio tęsinį, kuriame būtų galima užpildyti proteršas ir išvengti aptariamo leidinio trūkumų. Lenktynės su estais tęsiasi. Gražų pavyzdį filosofams rodo politologai, praėjusiais metais

pradėję leisti *Lithuanian Political Science Yearbook*. Negalėdami su jais lygintis materialinėmis galimybėmis, gal galėtume pradėti nuo pačių „Problemų“ eksperimentinio angliško numerio?

Zenonas Norkus